

Oponentský posudek disertační práce

Student: Mgr. Dita Podhrázká

Název: Proměna pojetí a perspektivy české mateřské školy

Školitel: doc. PhDr. Jana Uhlířová, CSc.

Oponent: Mgr. Milan Podpera, Ph.D.

Pracoviště: Katedra pedagogiky Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni

Aktuálnost zvoleného tématu

Autorka svou prací přináší zajímavý vhled na proměnu mateřské školy v kontextu transformace českého školství. Využívá zajímavou metodu orální historie a přináší pohled přímých účastníků proměny mateřské školy. Byť se jedná o výzkum historický, jedná se o téma velmi aktuální. Pro pochopení problémů současné mateřské školy je důležité přinášet informace a zamýšlet se nad proměnami v (nejen) historickém kontextu.

Přístup k řešené problematice

V teoretické části práce autorka přiblížila východiska české předškolní výchovy a popsala její proměny v průběhu 20. století a na počátku 21. století. Opírá se především o dobové prameny a autory a obsahovou analýzu kurikulárních a legislativních dokumentů. Oceňuji rozšířený text v příloze, který přináší pohled na mateřskou školu a její směřování před zkoumaným obdobím. Je však velmi důležitý pro pochopení změn po roce 1989, které se především k reformnímu období odkazovaly. Velmi také oceňuji text zabývající se proměnami výchovy po roce 1989, zejména vzhled do osobnostně orientovaného modelu předškolní výchovy. Jde také o prvotní odpovědi na výzkumnou otázku týkající se proměn české mateřské školy v dané době. Toto období je zatím popsáno v literatuře poměrně málo.

Autorka si v úvodu výzkumné části klade zajímavé otázky v kontextu tématu své disertační práce. Není zcela zřejmé, co míní autorka výzkumným problémem. Text ve stejnojmenné kapitole zjevně není formulací výzkumného problému, ale spíše cílů, které jsou však definovány dále. Výzkumným problémem je možná myšlena „primární výzkumná otázka“ „Jak a jakým způsobem se proměňovala mateřská škola po roce 1989 do současnosti?“. Autorka si dále stanovuje dílčí výzkumné otázky. Jako nejdůležitější směrem ke zvolenému tématu a cíli vnímám otázku „Jak učitelky mateřských škol vnímaly proměnu mateřské školy po roce 1989 a s jakými problémy se setkávaly?“.

Proměnu mateřské školy se autorka nejprve snaží zachytit pomocí přehledové studie, která na základě statistických dat zachycuje formální změny v počtu škol, tříd, dětí a pedagogů ve sledovaném období. Nutno dodat, že v této fázi se jedná pouze o kvantitativní proměnu a názvy podkapitol 8.3 a 8.4 jsou možná trochu zavádějící.

Kapitola „Předvýzkum“ vnáší do práce určitou míru zmatečnosti. Domnívám se, že část kapitoly by spíše měla patřit do metodologie výzkumného šetření (výběr respondentů a jejich charakteristika, vedení rozhovoru). Druhá část poměrně podrobně popisuje na příkladu cvičného rozhovoru práci s daty a jejich kódování. Je otázkou, zda je nutné takto podrobně uvádět data z předvýzkumu.

Hlavní částí výzkumného šetření jsou zjištění získaná hloubkovými rozhovory s jednotlivými respondentkami. Získaná data autorka kóduje pomocí otevřeného a následně axiálního kódování. Následně, i graficky, vytváří paradigmatické modely. V tomto ohledu mne zarazí, že paradigmatické modely vznikají ve vztahu k okruhům otázek rozhovoru a nikoli k v průběhu kódování vytvořeným kategoriím. Za diskutabilní považuji podrobné vyhodnocování odpovědí jednotlivých respondentek. V tomto ohledu nicméně chápu, že autorka chtěla čtenáře seznámit se základními rysy jednotlivých příběhů. Ale cílem práce bylo nastínit situaci v rámci období a prostoru jižních Čech, tedy ve vzájemném propojení jednotlivých výpovědí. A tomu je následně věnováno méně prostoru.

Poněkud mne také zarazí nejednotnost přehledu dat uvedených v tabulkách u jednotlivých respondentů, kdy někdy jsou data zaměřena na období před rokem 1989 a u jiných respondentek na vnímání proměny mateřské školy.

Použitá metodologie

Výzkumné šetření bylo primárně provedeno pomocí metody orální historie. Cílem metody je získat individuální sdělení o životních příbězích a osobních prožitcích respondentů. Metoda vychází z kvalitativní metodologie výzkumu. Pomocí hloubkových rozhovorů s respondentkami tak autorka získávala specifické informace z dané doby. Oceňuji poukázání i na problémy této metody a velký důraz na etiku celého výzkumného šetření.

Další využitou metodou byla obsahová analýza textu. Zde se jednalo jednak o kvalitativní analýzu dokumentů sledovaného období, jednak kvantitativní analýza výkazů a dalších statistických materiálů. Využití více metod pomáhá utvořit širší obraz sledované doby a dává data získané primární metodou do kontextu.

Vzorek respondentů, s ohledem na použitou metodologii, byl záměrný. V tomto ohledu poněkud nechápu záměrný výběr učitelek pouze z okresních měst. Možná i proto došlo k teoretické nasycenosti poměrně brzo.

Naplnění cílů

Hlavním cílem práce bylo systematicky zaznamenat a analyzovat proměnu české mateřské školy po roce 1989. Porozumět proměně mateřské školy, která se opírá o svědectví učitelek mateřských škol s dlouhodobým dotykem praxe a vytvořit souvislou kontinuitu myšlenek, které ji umožňují pochopit. Dále si autorka klade směrem k výzkumnému šetření řadu dalších cílů.

Jako problematické vnímám tři ne zcela totožné formulace cílů práce v úvodu, výzkumné části a v závěru práce. Autorka se tak v závěru vyjadřuje explicitně pouze k první části formulace cíle z úvodu práce (v závěru je formulace jiná, je to matoucí). Na cíle formulované ve výzkumné části disertace je reagováno skrze odpovědi na výzkumné otázky v kapitole Výsledky a diskuse a v rámci této práce jsou naplněny.

Autorka se také zmiňuje, že si stanovila cíle práce dle Maxwella. Z formulace cílů v úvodu či výzkumné části to ale není zřejmé. Je škoda, že se k jejich naplnění autorka v závěru nevyjádřila.

Výsledky disertace a jejich význam pro společenskou praxi

Disertační práce přináší zajímavé pohledy na dobu transformace české mateřské školy na přelomu 20. a 21. století. Některá zjištění by bylo dobré podrobit kritické diskusi či komparaci. Například chybí informace, že mateřské školy před rokem 1989 nabízely dostatečnou kapacitu volných míst (s. 122) autorka nijak nekomentuje.

Kvantitativní data přehledové studie autorka porovnává ve výsledcích na začátku a na konci sledovaného období, ale pro pochopení proměn mateřské školy jsou spíše důležitá data z průběhu sledovaného období.

Klíčové výsledky školy jsou přehledně shrnuty i formou myšlenkové mapy. Přináší zajímavé podněty pro odbornou diskusi a další šetření či společenskou praxi. Především v oblasti vnímaných negativ pramenících z proměny mateřské školy, kterými je třeba se pro úspěšné dovršení transformace intenzivně zabývat.

Závěr

Disertační práce Mgr. Dity Podhrázké, i přes mé kritické připomínky, splňuje požadované podmínky a doporučuji ji k obhajobě.

V Plzni 20. 12. 2021

Mgr. Milan Podpera, Ph.D.